

מיום ליום

הלאביב: הי באדר תשכ"ו

חופש פרלמנטרי — בקיצוב

ועדת הכנסת החליטה לפני ימים אחדים להטיל משטר של קיצוב על חופש הפעולה הפרלמנטרית. על פי הסכם בין שיעות המערך, גח"ל ופדרל צומצם מספרן של הצעות לסידר היום ושל הצעות חוק פרטיות, עד סיומו של מושב הכנסה, באוגוסט 1966, לשלושים ושתיים לכל סוג של הצעה; מכסה זו הולקה בחצית על החצית בין הקואליציה והאופוזיציה, ובתוך כך מחנה בהתאם לגודל הסיכוי. באמצעות ניסוח כסויים נקבע גם כי חבר כנסת למעשה לא יוכל להגיש הצעה בלתי אם השיג עזרנות את הסכמת שיעתו. בדרך זו שינויים האלה הושגו שתי מטרות: ביטול היתא מצד חברי כנסת אשר משום מה אינם יכולים להבטיח את הצעותיהם את המכתם שיעתם, וכן התיקן נקמה כמעט מוחלטת של יומת הסיעות הקטנות.

ההצעות לסדר היום שימשו עד כה עילה לדיון על נושאים אקטואליים: צורה זו של פעולת הכנסת ריתקה כמעט תמיד את תשומת לבם של חברי הכנסת, של העתונות ושל הציבור. גיה, של הציבור כולו ולא פעם היה יום ד', נוכח הדיונים האלה, ליום המענין ביותר בשיבו הפרלמנטרי. כמו כן השוכה יומת התחיקה של חברי כנסת בודדים; ואם אין בדתנו להחזק לחלוטין את נבחריו העם לברי גים במכונות סיעתיות, יש לשמור על יומה זו ללא קיצוץ.

במשטר הפרלמנטרי נידע עודף משקל, באופן בלתי נמנע, לחלק של בית הנבחרים אשר הממשלה משפך ש, להלכה ולמעשה, כיעד פועל יתלה; בנסיבות של משטר רבי-כפלותי פירוש הדבר, כי עודף משקל זה — סיעות הקואליציה הנות כבנו. מזה אין מנוס; אולם דוקא בשל כך הנוץ כי יישמר מרחב רחב לפעילות האיר פויציה, אם לא נרעה לדהפה להרגי שת סלון יואוש. הצעות לסדר היום הן על כן כלי נשק חשוב ביותר לאיר פויציה; הצעות חוק פרטיות ערכן במידה כסויית גם בכך שהן מאפר שרות המשרת קווי הגבול המבדילים בדרך כלל בין תומכי הממשלה לבין מתנגדיה. כלום רצויים אנו כי לער ליציה אינה מוכנה לתמוך בו במלוך כד?

ממה ביותר הוא כי שיעת גח"ל נגתה את ידה להחלטה הגדולה של ועדת הכנסת, את עמדה של המערך אשר לפחות להבין — אם כי לא להצדיק — כפרי רצונה להוסיף ולהגביל את חופש האופוזיציה; אך הצובדה כי סיעת האופוזיציה הגדולה ביותר הסכימה להגבילה זו — את זאת אי אפשר אף להבין.

ברי בכל זאת מה גרם לקנוניה זו שבין המערך לבין גח"ל? הרצון להשתיק, עד כמה שרק אפשר, את חני הכנסת? אולי הענייה? הריצוץ וסעי לוחה מרגינות את הסיעות הגדרונות? את המערך בשל הכנה האופוזי ציוני, פשוטו כמשמעו, ואת גח"ל משום שהיא עשויה להתחרות עמו בקרב הציבור על כתר יעילות איר פויציונית. מחוך קנאות צרת אופק?

תקופת נקרומה לקיצה

החלטת ועדת הכנסת עושה אך ורק את מלאכתו של המערך המתלהב כיום: להלוט לפעול להארת המכ שלה ולהורדת קרנה של הכנסת אשר אופוזיציה פעילה היא נאי חשוב לכלי שליוחה. משמעת סיעתית ומשמעת קואליציונית הן הכרחי משטר פרלמנטרי, כדי להבטיח מי דה סבירה של יציבות ממשלתית; אך אפשר גם להפריז בהחרכת קנין זה, והיוניות המשטר תלויה במידה לא פחותה גם בפעילות האופוזיציה. סיעת גח"ל פגעה קשות בהיוניות זו בכך שהסכימה להטלת מכסות על הצעות לכדר היום והיחנעה מוחלטת של כל חברי הכנסת להנהלות סיעתיותיהם. בכל הנוגע ליזמה החיקתית, אשמת הירבראליים העצמאיים מעוררת חכיר זה דומה. חידה ממש היא כיצד סיר ערת אלה לא הבחינו עד כמה הגבירו כמו דיהם את כוח הקואליציה הנגד גית כמילא כעודף משקל. מאשר כל הצעת חוק ממשלתית היא שלה, רעל כל הצעה לסדר היום זכאי שר לה שייב באריכות.

אין זאת אלא שהקנאות כלפי סיעת העולים הזה — כוח חדש הע בידה את רוב הכנסת על דעתה, כפי יצירה להמשלה עם הצעת חוק לבנו הע ביחס לשבועות, בוכות משגה מצד הממשלה נכנס מר אבנרי לכנר סה, והזרי כבר המליצה ועדת ווית קין — לבונטין — שרף על תיקון המש גה הוא, המעם התכה האופוזיציה בכשרה שלה; ואם סיעת המערך לא החיה מוכנה להמלך בדעתה — לפי חות כל יתר הסיעות בכנסת נקראות לעשות יד אחת כדי לבטל את החי לטחה של ועדת הכנסת ולהחזיר חר פש פרלמנטרי בלתי-מוקצב.

המאמר הראשי ב"הארץ" מיום 25.2.66

דיון נוסף בוועדה. אך רק פתי יאמין כי המערך וגח"ל, שיש להם רוב בוועדה, ישנו את עמדתם — אלא אם כן יתקומם הציבור נגד מומיה טוטאלטארית זו, ויכריח אותם לבטלה. החלטתו להעמיד את הציבור לאלתר על חומרת הדבר שקרה. לכן, כשאך נפתחה הישיבה למחרת היום, אחרי שהשרים ענו על כמה שאליות (שמחציתן היו שלנו, כרגיל) ביקשתי את שרות-הדיבור על פי נוהל בלתי-רגיל. זאת היתה הסערה הראשונה באותו יום, שבו התחוללו סביבנו כמה סערות. הדבר נרשם בפרוטוקול כלהלן:

אורי אבנרי: אדוני הושבראש, הצעה לסדר-הדיונים, הויר אריה בן אליעזר (חרות): באיזה עניין?

אבנרי: אדוני הושבראש, נפל דבר בלתי-רגיל, ואני נאלץ להגיב בצורה בלתי-רגילה. אתמול הונח על שולחן הבית מיסוך אנטי-דמוקרטי, בצורת החלטה של ועדת הכנסת, הויר בן אליעזר: יש לך זוכים לעשות זאת. אתה צרי להגיש הצעה לסדר-הדיונים, אם אתה רוצה שהכנסת תדון בדבר. זה לא עומד עכשיו על סדר-היום.

אבנרי: אני רוצה להציע שהכנסת תדון בכך מייד.

הויר בן אליעזר: אתה לא יכול להציע כך. אתה צריך להגיש הצעה לסדר-הדיונים.

אבנרי: לא, איני חושב כך.

הויר בן אליעזר: אתה לא חושב כך, אבל אני חושב כך. תגיש הצעה דחופה לסדר היום, כדי למנוע את ההסדר. אבל אינך יכול לעשות זאת כך.

אבנרי: איני חושב שהצעה לסדר-הדיונים בעניין זה היא בהתאם לתקנון.

הויר בן אליעזר: כל הצעה לסדר-הדיונים היתה מותרת, וזה הגיש הצעה תעלה אותה, אם תבקש דחיפות — הנשיאות תחליט אם זה דחוף או לא. זאת לא הדרך.

אבנרי: אבל הרי הסעיף החדש בתקנון שולל מאתנו את עצם הזכות להגיש הצעה לסדר-הדיונים!

הויר בן אליעזר: הוא לא שולל עניין. אתה לא יכול להתווכח עם הושבראש כל כך הרבה זמן. יש לך דרך להגיש הצעה לסדר-הדיונים ולבקש לדון בנושא. הנשיאות תקבע את הזמן לך.

אבנרי: אני מקבל זאת תוך מחאה, ואני חייב לציין שאין לי כל אפשרות ללכת בדרך שהציע הושבראש, וזאת בגלל הנומרוס קלאוזוס. החדש.

הויר בן אליעזר: אני מבקש לא לנצל יותר מדי את הבמה הזאת, כאשר אתה מאבל רשות להודעה לסדר היום באותו יום הגשתי הצעה דחופה לסדר-הדיונים, כדי להעמיד את דברי בן אליעזר במיבחן. היה ברור לי שאין שמץ של סיכוי שהצעה זו אומנם תועלה על סדר-היום — כי גח"ל והמערך יצביעו בוועדה אוטומטית נגד מתן הזכות להעלותה, בטענה שהדבר אינו דחוף.

רשימת הנוכחים: האולם ריק

אין ספק שהחל ביום השלישי שעבר חל לגבינו שינוי גדול בכנסת. היחס של הרוב אלינו השתנה — וי

ממילא השתנה גם היחס שלנו אל הרוב. במשך שלושה חודשים הגינו בנימוסיות קיצונית, גם כשאמרנו דברים חריפים. איננו יכולים להמשיך בכך, כסמיותהם של פינו, ואילו הרוב, שפעל נגדנו מאחורי הקלעים, העמיד עד כה פנים כאילו הוא מתייחס אלינו כהגינות גינטלמנית. מסיכה זו נפלה השבוע — וחוששני שהיה אותה לבאות.

כל זה בלט ביום הרביעי, כשהגיע תורנו לדבר על תקציב המדינה. עד אותו רגע התנהל הדיון בעצלתים, תוך שיעמום גובר והולך. הנושא היה תקציב של 4.6 מיליארד לירות — אף לירות לכל גבר ואשה, זקן ותינוק בישראל, אך האולם היה ריק, וכמעט איש לא הקשיב לדברי רעהו.

בוה אחר זה קמו הנואמים, השמיעו ביקורת קלושה על פריט זה או אחר של התקציב. איש לא הציע שינוי רציני. נאומי של באור הני כביקורתו של מבקר-חשבונות, שמצא פה ושם אי-דיוקים במאזן, דיון לא דיבר על התקציב, אלא על המדיניות הכלכלית הכללית. הצעתו, למעשה: להוריד את שכר הפועלים, כדי לממן מיפעלי-פיתוח (שהיו, מן הסתם, בלתי-רצויים ובלתי-ריווחיים, ושיכניסו את הכלכלה לבוכ עמוק עוד יותר). נאום מעניין נשא זאב שרף, ח"כ מפא"י, שהשמיע כמעט את כל הטענות שלנו — אך מבלי להסיק, כמובין, את המסקנות. למשל: הוא אמר שאין פתרון ללא פישורים נרחבים במנגנון הממשלה — אך לא הציע להקטין את התקציב המוצע, כדי להכריח את הממשלה לערוך סיהור כזה.

כמעט בכל עת הדיונים נראה האולם כך: פלוני נאם, וחברי סיעתו ישבו באולם, כדי שיהיה לו קהל. כן נכח באולם הנואם הבא, שהמתין לתורו, וחבריו, חוץ מזה היה האולם כמעט ריק לגמרי.

ערכתי כמה פעמים רשימה של הנוכחים. לדוגמה: ביום ג', בשעה 19.15, בעת נאומו של ח"כ המערך זאב צור, נכחו באולם, חוץ בין הנואם, שרה-אוצר, יויר הישיבה (דבורה נצר) ואני — 14 ח"כים. מבין 49 ח"כי המערך נכחו 9 (ביבי, הקטין, שורש, שרף, אוזן, אליאב, מנחם כהן, כפרי, קרגמן) 1 מיספר בלתי-רגיל שנעלם ברעג בו גבר איש המערך לנאום. מבין 26 ח"כי גח"ל נכחו 1 (טיאר), מבין 8 ח"כי מפ"ם נכחו שלושה (יערי, תלמי, שלמה רוזן), כי יערי עמד לנאום. מבין 10 ח"כי רפ"י נכח 1 (מתילדה נז). לא נכח איש משלוש הסיעות החריות ומשתי הסיעות הקומוניסטיות. למחרת היום, בשעה 14.00, זמן קצר לפני שבא תורנו לנאום, בעת נאומו של הרב קלמן כהנא, נכחו באולם, חוץ מן הנואם, שרה-אוצר, הויר הגבורי (יצחק נבון) ואני — 16 חברי-כנסת, והם: מבין 49 אנשי המערך נכחו 2 (הקטין וארבל), זאת אומרת שלא נכח אף איש אחד ממפא"י, ואילו ארבעת הערבים של מפא"י לא נראו בכלל באותי שעה. מבין 26 אנשי גח"ל נכחו 4, (בן-אליעזר, רויאל-נאור, טיאר ומגורי-כהן). מבין 8 אנשי מפ"ם נכחו 3 (ש, רוזן, שטיינר ופלד). מבין 10 אנשי רפ"י נכחו 2 (מתילדה נז ומשה דיון). מבין 5 הליברלים העצמאיים: 2 (רוזן והאוזנר). לא נכח איש מהמפד"ל ומרק"ח. מבין אנשי אגוד"י 1 (גרוס). מיקונים (מק"י) חיכה לתורו לנאום אחריו, וכן נכח חברו-ליסיעה (פא"י) של הנואם.

הסערה השניה: מה זה "ריק"?

שבא תורו, קם פינחס ספיר באופן הפגנתי ויצא את האולם. הוא כבר ידע את תוכן נאומו, כי זה כבר התפרסם בשבועון המסויים באותו בוקר (בגלל שיבוש בעבודת הכנסת, התאחר נאומו ביום. לפי התיכון, היה הפירסום צריך לבוא אחרי הנואם). מה שקרה לאחר כן, כבר העיר על מצבי-הרוח החדש:

אורי אבנרי: כבוד הושבראש, כנסת ריקה. (סערה באולם).

הויר יצחק נבון (רפ"י): אני חושב שאתה יכול לחזור בך מהכינוי הזה, כיוון שנוכח ח"ם כאן חברי-כנסת.

(אסתר רויאל-נאור, היחידה שישבה באותו רגע על ספסלי גח"ל, קמה נרעשת, קראה: "אני אשאיר לך את הכנסת ריקה" ועזבה את האולם. כמה עשה ח"כ יעקוב מרדור, שעמד ליר הדלת. שאר אנשי גח"ל לא נכחו אף קודם לכן.)

אבנרי: כנסת כמעט-ריקה. אם מבין 120 חברי-כנסת נוכחים באולם פחות מעשרים, * הלכה והוצאו הצעות "דחופות" מההסדר החדש. אך למעשה שוללת הנשיאות כמ עט תמיד, ובאופן שהפך אוטומאטי, את הדחיפות של ההצעה.

** כאן טעה בן-אליעזר. באותו רגע כבר נכנס התקנון החדש לתוקפו.

*** "סעיף מיספרי" — חוק-הפלייה המגביל דבר בצורה מיספרית. חוק כזה הופעל, למשל, להגבלת מיספר היהודים באוניברסיטות במדינות האנטי-שמיות של אירופה.

באדר